

Opinnäytetyö AMK

Toimintaterapia

2020

Jenni Tyni

KUUROSOKEAN HENKILÖN MONIAISTINEN ESTEETÖN ULKOYMPÄRISTÖ

– Opas Palvelukeskus Salmelalle

Jenni Tyni

KUUROSOKEAN HENKILÖN MONIAISTINEN ESTEETÖN ULKOYMPÄRISTÖ

- Opas Palvelukeskus Salmelalle

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä tietoisuutta asioista, joita tulisi ottaa huomioon suunniteltaessa esteettömyyden moniaistista ulkoympäristöä kuurosokealle henkilölle. Opinnäytetyön tavoitteena oli Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä –oppaan tekeminen, jonka avulla saadaan tietoa moniaistisen esteettömän ulkoympäristön tekijöistä kuurosokean henkilön näkökulmasta. Lisäksi oppaassa kuvataan kehittämisideoita Palvelukeskus Salmelan pihaympäristöön.

Kehittämistyön toteutusta ohjasivat toimintaterapian teoreettinen Person -Environment -Occupation -malli, joka tarkastelee toiminnallista suoriutumista yksilön, ympäristön ja toiminnan näkökulmista. Yksilönä nähdään kuurosokea henkilö, fyysisenä ympäristönä Palvelukeskus Salmelan ulkoympäristö ja toimintana liikkuminen. Fyysisessä ympäristössä tarkastellaan esteettömyyden näkökulmat.

Kuurosokeus on vaikea-asteinen kuulon ja näön toimintarajoitteiden yhdistelmä, joka aiheuttaa suuria kommunikaatioon, tiedonhankintaan sekä orientoitumiseen ja liikkumiseen liittyviä vaikeuksia.

Kehittämistyössä asukkaiden näkemystä selvitettiin teemahaastatteluiden ja keskustelutilaisuuksien kautta. Haastatteluiden ja keskustelutilaisuuksien saadun tiedon, sekä kirjallisuuden pohjalta valmistettiin ”Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä” - opas. Opas koostuu kahdesta osasta. Ensimmäisessä osassa kerrotaan miten kuurosokea henkilö käyttää hyödykseen moniaistista tietoa ympäristössä orientoitumiseen ja liikkumiseen mahdollisimman itsenäisesti. Oppaan toisessa osassa kuvataan kehittämisideoita, joiden avulla voidaan toteuttaa Palvelukeskus Salmelan ulkoympäristöön muutoksia, jotka tukevat kuurosokean henkilön ympäristöön orientoitumisen, itsenäisyyden ja osallisuuden tukemista sekä liikkumisturvallisuuden lisäämistä.

ASIASANAT:

Kuurosokeus, esteettömyys, moniaistisuus, ympäristö, opas, toimintaterapia

BACHELOR'S / MASTER'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Occupational therapy

2020 | 29 pages + 6 appendices

Jenni Tyni

ACCESSIBLE MULTISENSORY OUTDOOR ENVIRONMENT FOR A PERSON WITH DEAFBLINDNESS

- Guide for the Service Center Salmela

The purpose of this thesis was to raise awareness of issues that should be considered when planning an accessible outdoor environment for a people with deafblindness. The goal of this thesis was to make a "Accessibility in the Outdoor Environment of a Deafblind Person"-guide which provides information on the factors of accessible multi-sensory environment from the perspective of a deafblind person. In addition, the guide describes development ideas for the outdoor environment of the Service Center Salmela.

The Person Environment Occupation -model was chosen for the framework in the implementation of the development work which views aspects of connections between person, environment and occupation. The deafblind person is seen as an individual, the outdoor environment of the Service Center Salmela as a physical environment and mobility as an activity. In the physical environment, aspects of accessibility are considered.

Deafblindness is a severe combination of hearing and vision impairments that poses major challenges in communication, information acquisition, and orientation and mobility.

In the development work, the residents' views were clarified through thematic interviews and discussion events. Based on the information obtained from the interviews and discussions, as well as the literature, a "Accessibility in the Outdoor Environment of a Deafblind Person"-guide was made. The guide consists of two parts. The first part explains how a deafblind person uses multisensory knowledge from the environment to orientate and move around as independently as possible. The second part of the guide describes development ideas that can be used to implement changes in the outdoor environment of the Service Center Salmela that support the deafblind person's orientation to the environment, independence and inclusion, and increase mobility safety.

KEYWORDS:

Deafblindness, accessibility, multisensory experience, environment, guide, occupational therapy

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT	7
3 KEHITTÄMISTYÖTÄ OHJAAVA TEORIATieto	8
3.1 Kuurosokeus	8
3.2 Moniaistinen esteetön ulkoympäristö kuurosokean henkilön näkökulmasta	9
3.2.1 Moniaistisuus	10
3.2.2 Esteettömyys	11
3.3 Person – Environment – Occupation - malli	13
4 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS	17
4.1 Oppaan ideointi ja suunnittelu	18
4.2 Oppaan työstäminen	18
4.2.1 Asukkaiden osallisuus kehittämissä	19
4.2.2 Haastattelut	19
4.2.3 Keskustelutilaisuudet	21
4.3 Valmis opas	22
5 KEHITTÄMISTYÖN TULOSTEN ARVIOINTI	23
5.1 Oppaan tavoitteen saavuttaminen	23
6 POHDINTA	24
6.1 Kehittämistyön toteutuksen arviointi	24
6.2 Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä -opas	26
6.3 Eettisyyden ja luotettavuuden tarkastelu	27

LIITTEET

- Liite 1. Tutkimuslupa
- Liite 2. Tiedote haastattelusta
- Liite 3. Tiedote keskustelutilaisuudesta
- Liite 4. Suostumus teemahaastatteluun osallistumisesta
- Liite 5. Teemahaastattelun runko
- Liite 6. Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä –opas

KUVAT

- Kuva 1. Toiminnalliseen suoriutumiseen liittyviä estäviä tekijöitä on paljon, jolloin PEO-sopivuus on heikkoa. 15
- Kuva 2. Toiminnalliseen suoriutumiseen liittyvät tekijät vastaavat toisiaan, jolloin PEO -sopivuus on optimaalinen. 15
- Kuva 3. Konstruktivistinen prosessimalli. 17

1 JOHDANTO

Kuurosokeus on vaikea-asteinen kuulon ja näön toimintarajoitteiden yhdistelmä, joka aiheuttaa suuria tiedonhankintaan, orientoitumiseen ja liikkumiseen liittyviä haasteita (Suomen Kuurosokeat ry, 2019). Itsenäisen ja turvallisen liikkumisen kannalta on tärkeintä ymmärrettävän ja oikea-aikaisen tiedon saaminen ympäristöstä (Näkövammaisten liitto ry. 2020). Kuurosokealle henkilölle esteettömyydellä tarkoitetaan moniaistista ympäristöä, jossa on otettu huomioon valaistus, värit ja kontrastit, ohjaus- ja huomiomerkinnät sekä opasteet. Esteetön ulkoympäristö vastaa kuurosokean henkilön tarpeita, kun se tukee henkilön itsenäisyyttä, osallisuutta ja liikkumisturvallisuutta (Jokiniemi, J. 2007, 145).

Tämän kehittämistyön tarkoituksena oli selvittää mitä asioita tulisi ottaa huomioon suunnitellessa moniaistista esteetöntä ulkoympäristöä kuurosokealle henkilölle. Kehittämistyön tavoitteena on toteuttaa ”Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä” -opas, jossa kerrotaan mitä moniaistinen esteetön ympäristö tarkoittaa kuurosokean henkilön kohdalla. Lisäksi oppaassa kuvataan kehittämisideoita Palvelukeskus Salmelan pihaympäristöön.

Opinnäytetyö toteutetaan kehittämistyönä. Työn taustateoriaksi on valittu toimintaterapian teoreettinen Person -Environment -Occupation -malli, joka tarkastelee toiminnallista suoriutumista yksilön, ympäristön ja toiminnan näkökulmista. Lisäksi työtä ohjasi teoria-tieto kuurosokean henkilön moniaistisesta esteettömästä ympäristöstä. Teoriaosuuden jälkeen kerrotaan kehittämistyön toteutus, jossa kuvataan oppaan kehittämisen vaiheet sekä Palvelukeskus Salmelan asukkaiden osallisuus haastatteluiden ja keskustelutilaisuuksien kautta. Opinnäytetyön lopussa pohditaan kehittämistyön onnistumista sekä sen vastaamista tarpeeseen ja käytettävyyttä. Opinnäytetyön toteutus aloitettiin tekemään parityöskentelynä, mutta työskentelyn edetessä työ päätettiin eriyttää.

2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT

Kehittämistyön toimeksiantajana toimi Kuurojen palvelu säätiön sr perustama Palvelukeskus Salmela. Palvelukeskus tarjoaa ympärivuorokautista pitkäaikaista palveluasumista, päivätoimintaa ja pienimuotoista työtoimintaa kuurosokeille henkilöille (Kuurojen palvelusäätiö sr 2018).

Kehittämistyön lähtökohtana oli tarve Palvelukeskus Salmelan pihan muutostöille. Palvelukeskus Salmelan kiinteistöihin ei ole tehty muutoksia keskuksen rakentamisen jälkeen (2001), jotka nykytilassaan eivät vastaa kuurosokean henkilön tarpeita tai tällä hetkellä voimassa olevia esteettömyysasetuksia (Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä 241/2017). Tämä kehittämistyö aloittaisi Palvelukeskus Salmelaan pitkän aikavälin tavoitteena olevat kiinteistön muutostyöt.

Kehittämistyön tarkoituksena on lisätä tietoisuutta asioista, joita tulisi ottaa huomioon suunnitellessa esteetöntä moniaistista ulkoympäristöä kuurosokeille henkilöille. Opin-
näytetyön tavoitteena on tehdä kirjallisuuteen ja asukkailta saatujen tietojen pohjalta opas, jonka avulla saadaan tietoa moniaistisen esteettömän ulkoympäristön tekijöistä kuurosokean henkilön näkökulmasta. Lisäksi oppaassa kuvataan kehittämisideoita Palvelukeskus Salmelan pihaympäristöön. Muutosten avulla asukkailla olisi mahdollisuus itsenäisempään ja turvallisempaan ulkona liikkumiseen.

3 KEHITTÄMISTYÖTÄ OHJAAVA TEORIATieto

3.1 Kuurosokeus

Pohjoismaissa kuurosokeus määritellään toiminnallisesti, jolloin henkilön ei tarvitse olla täysin kuuro ja sokea täyttääkseen kuurosokeuden vaatimukset. Kuurosokeudessa näkö- ja kuulovammojen aste ja vaikeus vaihtelevat yksilöllisesti, mutta yhdessä nämä toimintarajoitteet vahvistavat toisiaan. Tällöin henkilö kykenee hyvissä olosuhteissa melko sujuvaan näönvaraiseen toimintaan, kun taas joku heikommin näkevä saattaa kyetä lähinnä suunnistautumaan näkönsä avulla (Kuurosokeutumisen kuvaus, 6; Näkövammaisten liitto ry, 2020). Kuurosokeus on vaikea-asteinen kuulon ja näön toimintarajoitteiden yhdistelmä, joka aiheuttaa suuria kommunikaatioon, tiedonhankintaan sekä orientoitumiseen ja liikkumiseen liittyviä vaikeuksia (Suomen Kuurosokeat ry, 2019). Osallistumiseen vaikuttavat kuurosokean henkilön yksilötekijät ja ympäristö. Ympäristön erityispalvelujen tarpeet riippuvat siitä, onko aistien toimintojen heikkeneminen alkanut ennen kielenkehitystä vai sen jälkeen. Tällöin kyseessä on syntymästään kuurosokeat tai kuurosokeutuneet (Suomen Kuurosokeat ry, 2019). Pohjoismainen kuurosokeuden määritelmä koostuu kahdesta osasta, määritelmästä ja selvennyksistä. Lisäksi on kuurosokeuden kuvaus, joka on tarkoitettu näiden kahden osan täydennykseksi (Kuurosokeuden kuvaus, 3). Pohjoismainen kuurosokeus määritellään seuraavasti:

Kuurosokeus on erityinen toimintarajoite. Kuurosokeus on kuulon ja näön toimintarajoitteiden yhdistelmä. Tämä rajoittaa henkilön suoriutumista ja täyttä osallistumista yhteiskuntaan siinä määrin, että se edellyttää yhteiskunnalta tukea erityispalveluihin, ympäristön mukauttamiseen ja/tai teknisten apuvälineiden saamiseen. (Kuurosokeuden kuvaus, 4)

Kuurosokeutumisen syyt voidaan jakaa kolmeen ryhmään:

- Ikään liittyvät kuulon ja näön ongelmien yhdistelmät.
- Eri oireyhtymät, joista Usherin oireyhtymä on selvästi suurin diagnoosi-ryhmä.
- Erilaiset sairauksien ja onnettomuuksien yhdistelmät.

Yleisin syy kuurosokeutumiseen on ikääntymiseen liittyvän kuulon heikkenemisen ja verkkokalvon ikärappeuman yhdistelmä. Ikääntyessä on yhä vaikeampaa erottaa

korkeita ääniä, jolloin myös kyky erottaa erilaisia puheäänteitä toisistaan heikkenee. Tällöin huonokuuloiset ikääntyneet kuulevat hyvin puheen, mutta eivät erota mitä sanotaan. Puheen kuuleminen häiriintyy entisestään, jos moni henkilö puhuu yhtä aikaa tai ympäristössä on taustamelua (Kuurosokeutumisen kuvaus, 7). Pohjoismaissa kaikkein yleisin syy vanhusten näön heikkenemiseen on ikääntymiseen liittyvä makularappeuma (AMD). Seuraavaksi yleisimpiä ovat glaukooma (viherkaihi) ja kaihi (harmaakaihi). Makularappeumassa tarkkuusnäkö heikkenee, mutta suuntausnäkö (ääreisnäkö) säilyy tavallisesti muuttumattomana (Kuurosokeutumisen kuvaus, 8).

Usherin oireyhtymä (USH) jaetaan kuulovamman mukaan kolmeen eri tyyppiin, Usher I, Usher II ja Usher III. Kaikissa edellä mainituissa tyypeissä näkökyvyn muutokset ilmenevät useimmiten samankaltaisesti. Näkökyvyn muutokset ilmenevät ensimmäisenä hämäränäön heikentymisenä. Samoin valaistuseroista toiseen siirtyminen vaikeutuu häikäistymisen takia jo varhain. Myöhemmin sairaus vaikeuttaa useita näkemisen osa-alueiden toimintaa, jolloin muun muassa matalien kontrastien näkeminen vaikeutuu, näkökenttä kaventuu ja näöntarkkuus alentuu. Henkilöillä, joilla on I tyyppin Usherin oireyhtymä, ovat syntymäkuuroja. Lisäksi jo varhaislapsuudessa heillä ilmenee näkökyvyn muutoksia tyypillisesti ensin hämäräsokeutena ja näkökentän kaventumisena. Heillä ilmenee tasapaino-ongelmia läpi elämän, jotka lisääntyvät näkövamman edetessä. Henkilöillä, joilla on II tyyppin Usherin oireyhtymä, on synnynnäinen kuulovamma, jonka vaikeusaste vaihtelee lievästä vaikeaan ja sen eteneminen on hidasta. Kuulon alenema on usein suurin korkeiden äänien kohdalla. Suomalaiseen tautiperintöön kuuluva III tyyppin Usherin oireyhtymässä kuulovamma on etenevä, joka voi kehittyä hyvin nopeasti ja ennalta arvaamattomasti. Kuulovika ja sen eteneminen vaihtelevat kuitenkin yksilöittäin suuresti. Tässä tyypissä henkilöille kehittyy Retinitis pigmentosa (RP), jossa oireina ovat hämäräsokeus ja näkökentän kaventuminen. Tyypissä oireena saattaa olla myös tasapainon heikkeneminen (Kuurosokeutumisen kuvaus, 8-9). Lisäksi kuurosokeus voi olla seuraus monista muista harvinaisista oireyhtymistä, infektio-taudeista tai eri vammojen ja/ tai sairauksien satunnaisesta yhdistelmästä (Kuurosokeutumisen kuvaus, 8).

3.2 Moniaistinen esteetön ulkoympäristö kuurosokean henkilön näkökulmasta

Näkö- ja kuuloaistin toiminnan heikkeneminen vaikuttaa fyysiseen, psyykkiseen että sosiaaliseen toimintakykyyn. Toimintakyvyn aleneminen lisää henkilön riippuvuutta läheisistä ihmisistä ja muusta ympäristöstä. Kuurosokeus vaikuttaa muun muassa henkilön

mahdollisuuksiin kommunikoida, saada tietoa, hahmottaa ympäristöä ja liikkua itsenäisesti. Henkilö, jonka kuulo ja näkö ovat heikentyneet, ottaa käyttöön muita aisteja ja apuvälineitä täydentääkseen ympäristöstä saamansa valinnaiseksi jäänyttä tietoa. Liikkueksaan ihmiset tekevät havaintoja enimmäkseen näön avulla, ja kuulon avulla saadaan tarkentavaa tietoa. Kuitenkaan kuulo- ja näköaistit eivät ole ainoita ympäristön hahmottamiseen käytettäviä aisteja. Tuntoaistin merkitys ympäristön hahmottamisessa korostuu kuulonäkövammien edetessä. Sen kautta vastaanotetaan muun muassa maaston yksityiskohtiin ja erilaisiin pintoihin liittyvää tietoa. Hajuaisti puolestaan saattaa antaa ennakkotiedon esimerkiksi leipomon läheisyydestä jo ennen kuin voidaan sen näön avulla havaita. Makuaistin merkitys korostuu tilanteissa, joissa tietoa hankitaan läheltä (Kovanen ym. 2012, 11-12, 73-74).

Ympäristön turvallisuudella ja toimivuudella on suuri merkitys kuurosokealle henkilölle. Turvallisen ja itsenäisen liikkumisen kannalta on tärkeintä ymmärrettävän ja oikea-aikaisen tiedon saaminen ympäristöstä (Näkövammaisten liitto ry. 2020). Tiedon vastaanottamiseen vaikuttaa ympäristön aistiärsykkeet ja yksilön kyky vastaanottaa niitä (Jokiniemi, J. 2007, 30). Kuurosokeudesta aiheutuvista vaikeuksista on pääasiassa kysymys yksilön ja ympäristön välisestä suhteesta. Ympäristö on esteetön silloin, kun siinä ei ole ihmisten toimintaa estäviä tai haittaavia ominaisuuksia. Tällöin ympäristö on käyttäjän näkökulmasta toimiva, turvallinen, viihtyisä ja käyttötarkoitukseen sopiva (Kilpelä, N. 2019, 10, 14; Ympäristöministeriön ohje rakennuksen esteettömyydestä 2018, 2). Hyvin suunniteltu ympäristö apuvälineineen tukee kuurosokean henkilön itsenäisyyttä, jolloin henkilö käyttää tilassa orientoitumiseen ja liikkumiseen hyväkseen jäljellä olevia aistejaan, apuvälineitä, maamerkkejä ja opastusta. Erottuessaan maamerkit kuuluvat, tuntuvat tai näkyvät selkeästi ympäristössä. (Kovanen ym. 2012, 44-45; Suomen Kuurosokeat ry, 2019).

3.2.1 Moniaistisuus

Moniaistisuudella tarkoitetaan enemmän kuin kahden aistin samanaikaista toimintaa. Jos jokin aisti toimii puutteellisesti tai puuttuu, sama tieto koetaan muiden aistien kautta. Monipuoliset aistikokemukset ovat tärkeässä osassa tiedon omaksumisessa ympäristöstä. Useamman aistin kautta saatuun tietoon reagoidaan nopeammin, sillä ne ovat helpompi tunnistaa ja muistaa. Tämä edesauttaa liikkumisturvallisuutta. Moniaistisessa ym-

päristössä käsitys tilasta luodaan näkö-, kuulo-, haju-, maku- ja tuntoaistin kautta. Ympäristön aistiärsyksiä tulisi olla sopivasti, ettei aistitulva kuormita tai ole liian vähäistä. Erilaiset aistiärsykkeet voivat vahvistaa heikentää tai harhauttaa toisiaan. Monen aistin kautta saatavan tiedon tulisi olla yhdenmukaista, eikä ympäristö tuottaisi ristiriitaista tai harhaan johtavaa tietoa. Ympäristön aistiärsykkeiden on oltava joko positiivisia tai neutraaleja eikä mikään aisti saa tuottaa negatiivista kokemusta. Negatiivisesta aistikokemuksesta puhutaan, jos ympäristö ei tuota lainkaan aistiärsyksiä jollekin aistille tai ne ovat negatiivisia. Näköaistin kohdalla pimeys vastaa negatiivista kokemusta, mutta sokealle se merkitsee neutraalia tilaa. Kuuloaistin kohdalla hiljaisuus ja miellyttävät äänet koetaan yleensä positiivisina. Hajuaistin kohdalla hajuttomuus tarkoittaa neutraalia tilaa. Tuntoaistin kautta ollaan jatkuvasti kontaktissa ympäristöön. Esimerkiksi syntymäsokeat henkilöt kokevat kovat materiaalit miltei yksinomaan epämiellyttävinä niiden kaikuisuuden vuoksi. Esteettömässä ympäristössä otetaan kaikki aistit tasapainoisesti huomioon. Rakennetussa ympäristössä moniaistisuus tarkoittaa muun muassa ohjaus- ja huomiomerkinäköä, opasteita ja pistekirjoitusta (Jokiniemi, J. 2007, 12, 15, 25, 29, 145-146).

3.2.2 Esteettömyys

Kuurosokealle näkökyvyn alentuminen voi tarkoittaa tarkkuus- ja hämäränäön heikentymistä, näkökentän kaventumista, häikäisyherkkyyttä tai värien ja matalien kontrastien erottamisen vaikeutta. Hyvin toteutetussa valaistuksessa jäännösnäköä voidaan käyttää mahdollisimman tehokkaasti. Valaistuksen epäkohdat haittaavat enemmän heikentynyttä näkökykyä kuten liian vähäinen valaistus ja häikäisy, koska näkökyvyn joustavuus ja mukautuminen häiriötilanteissa on heikkoa (Näkövammaisten liitto ry, 2020). Kiiltävät pinnat, läpinäkyvät materiaalit ja huono valaistus ovat vaikeasti hahmotettava yhdistelmä. Tällöin on tärkeää valita ympäristön materiaalit niin, etteivät ne valaistuksen kanssa aiheuta häikäisyä (Suomen Kuurosokeat ry, 2019; Jokiniemi, J. 2007, 28). Liian vähäinen valaistus tuottaa haasteita liikkumiseen ja toimintaan ulkoympäristössä. Valaistuksen tulee olla tasainen, häikäisemätön, oikein suunnattu ja kattava, jolloin yleis- ja kohdevalot täydentävät toisiaan (Suomen Kuurosokeat ry, 2019; Näkövammaisten liitto ry, 2020). Valaisinpylväiden sijoittelu on olennaista liikkumisturvallisuuden kannalta. Valaisinpylväät sijoitetaan kulkureitin ulkopuolelle toiseen reunaan tai yläpuolelle niin tiheään, että niiden väliin ei jää pimeitä katvealueita. Matalat valaisinpylväät aiheuttavat helposti häikäisyä. Tällöin suositellaan korkeita valaisinpylväitä, jotka valaisevat ympäristöä

tasaisesti (Jokiniemi, J. 2007, 28, 143). Valaistuksen avulla voidaan korostaa kulkureitin muutos- ja vaarakohtia (Kilpelä, N. 2019, 28).

Ympäristön hahmottamista voidaan selkeyttää kontrastisuhteilla. Ympäristön toimivuuden kannalta tärkeiden rakenteiden ja muotojen on erotuttava kontrastiltaan muusta ympäristöstä. Kontrasteilla luodaan tilaa, joka hahmottuu hyvin ja tilassa orientoituminen on helpompaa. Kuurosokeilla kontrastiherkkyys on alentunut, jolloin tarvitaan selkeitä värieroja ja harmaa-asteikon kontrasteja (Suomen Kuurosokeat ry, 2019). Kontrasteissa merkityksellistä ovat niiden suhde tumma- vaalea- asteikolla. Parhain kontrasti syntyy yleensä, kun valitaan suurelle pinnalle vaaleampi väri kuin sitä pienemmälle pinnalle (Jokiniemi, J. 2007, 143). Poikkeuksena maanpinta, joka hahmottuu ympäristöstä paremmin tummempana (Suomen Kuurosokeat ry, 2019).

Ulkotilojen kulkureittien maanpinnoilla olevilla ohjaus- ja huomiomerkinnöillä voidaan tukea esteetöntä ja turvallista kulkua haluttuihin kohteisiin. Niiden tehtävänä on kertoa kulkureitin aloitus- ja päättymiskohdat sekä haarautumis-, käänös- ja risteyskohdat (Aalto ym. 35, 57). Kulkureitit tulisivat olla johdonmukaisia, eikä niissä olisi tarpeettomia suunnanmuutoksia. Selkeiden käänöksien avulla kuurosokean on helpompi säilyttää suunta (Näkövammaisten liitto ry, 2020). Kulkureitin rajoittuminen selvästi poikkeavan tuntui- seen pintaan helpottaa suuntautumista ja kulkureitin hahmottamista. Poikkeavia pinta- materiaaleja voivat olla esimerkiksi mukulakivi-, sora- tai nurmikko -vyöhyke. Kulkureit- tien havaittavuutta voidaan parantaa esimerkiksi kulkureittiä rajaavin pensain tai raken- teellisesti ratkaisujen avulla. Kulkureitin reunoina voivat olla kiveys, istutukset, korotettu reunus yksinään tai istutusten kanssa vähintään 600 mm tai kaide. Nämä eivät saa ka- ventaa kulkureittiä tai aiheuttaa kompastumisvaaraa (Kilpelä, N. 2019, 27-28). Ohjaus- ja huomioaluemerkintöjen tulee erottua selvästi muusta maanpinnasta tuntoaistin tai tummuuskontrastin avulla. Parhaimmillaan tummuus- ja materiaalikontrasteja käytetään yhdessä, jolloin ne ohjaavat yhtäjaksoisesti kohteeseen (Aalto ym. 40). Esteettömät reitit on merkittävä vähintään 200 mm leveällä tuntoon ja näköön perustuvalla merkinnällä, mutta reitit suositellaan merkittäväksi 300 mm leveällä merkinnällä. Ohjaavina merkin- töinä voidaan käyttää nupu- tai noppakiviä, lohkopintaista graniittilaattaa tai opaslaattoja (Aalto ym. 57).

Huomioaluemerkintöjä käytetään myös portaissa ja luiskissa. Niiden alkamis- ja pääty- miskohtaan tulee asentaa koko leveydelle ulottuva tuntoon ja/tai kontrastiin perustuva varoitusalue kertomaan portaan tai luiskan alkamisesta ja loppumisesta. Lisäksi varoi-

tusalueiden on erotuttava maanpinnasta ja muista tuntoon perustuvista ohjaavista kulkuväylistä. Varoitusalueen syvyys on oltava vähintään 600mm, mutta portaiden tai luisukan ollessa kulkuväylän jatkeena, on varoitusalueen syvyyden oltava vähintään 1200mm. Portaiden askelmien etureunassa tulee olla tummuuskontrastiraita, jonka leveyden on oltava vähintään 30mm sekä sen kontrastiarvon suosituksena on 30% (Aalto ym. 59). Portaissa on myös tärkeää korostaa pystylinjoja, koska ne helpottavat tasapainon säilyttämistä (Jokiniemi, J. 2007, 28).

Selkeän ja johdonmukaisen opastuksen avulla kuurosokea pystyy orientoitumaan ja toimimaan ympäristössä itsenäisemmin (Suomen Kuurosokeat ry, 2019). Kuurosokealle henkilöille tarkoitetut tunto- ja kuuloaistiin perustuvia ulkona käytettyjä opasteita ovat erilaiset kohokartat, sanakartat, käsijohdeopasteet ja äänimajakat (Aalto ym. 56). Kohokarttojen avulla välitetään maantieteellistä ja avaruudellista tietoa tunto- ja näköaistin avulla, jolloin ne antavat kokonaiskuvan ympäristöstä ja tukevat kuurosokean henkilön havainnointia ja itsenäistä liikkumista tilassa (Aalto ym. 35; Näkövammaiset liitto ry, 2020). Kohokartan avulla ympäristö hahmotetaan parhaiten, kun käytetään selkeitä tunto- ja värikontrasteja sekä siihen liitetään piste- ja normaalikirjoitusteksti tai ääniselostus (Näkövammaiset liitto ry, 2020).

Kirjoitus ja ääniselostus voidaan toteuttaa sanallisena kuvailuna eli sanakarttana ympäristöstä tai reitistä, jonka avulla henkilö voi orientoitua kohteeseen etukäteen. Sanakartta sisältää tietoa mm. ympäristön maamerkeistä (myös äänet ja tuoksut), vaaran paikoista, käännöskohdista ja esteettömyysratkaisuista. Käsijohdeopaste sijoitetaan portaikon tai luisukan ylä- ja alapään käsijohteeseen kummallekin puolelle, jossa tieto annetaan pistekirjoituksella ja tarvittaessa myös kohokirjoituksella (Aalto ym. 42). Äänimajakka on ohjaava ääniopaste, joka tuottaa äänisignaalia ja sijoitetaan esimerkiksi opasteisiin. Opasteen ääni tulee olla selkeä, ettei se häviä liian suuren tai vaimean äänen heijastumiseen, häiriöääniin tai taustahälinän sekaan (Aalto ym. 44).

3.3 Person – Environment – Occupation - malli

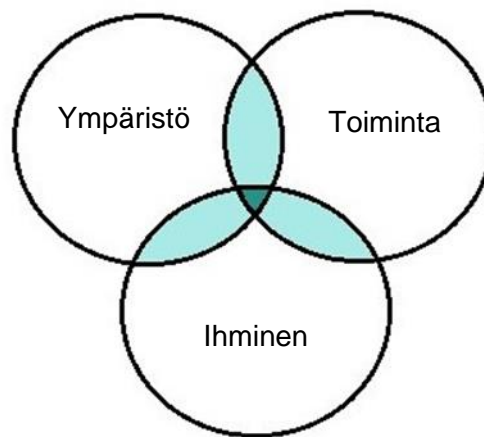
Kehittämistyön taustalle valittiin toimintaterapian teoreettinen Person -Environment -Occupation -malli (PEO- malli) tarkastelemaan ihmisen ympäristöä, yksilötekijöitä ja toimintaa. Mallia kehittäessä keskeisenä tavoitteena oli edistää ihmisen toiminnallista suoriutumista (occupational performance) korostamalla ympäristön voimavarojen vaihtoehtoja ja hyödyntämällä sen monia mahdollisuuksia sekä vähentämällä ympäristön esteitä.

Mallissa ihminen, ympäristö ja toiminta nähdään yhtä merkittävänä toiminnallisen suoriutumisen edistävinä tekijöinä (Cooper ym. 1996 9-14; Letts ym. 2003, 20-25).

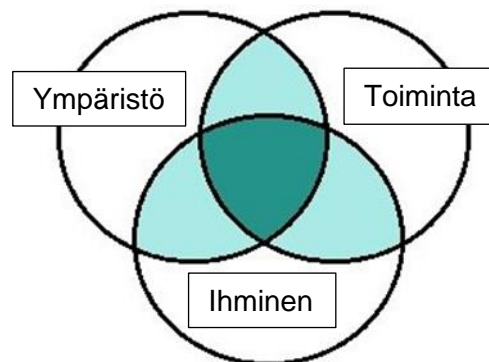
PEO -mallissa ihminen (person) nähdään dynaamisena, jatkuvasti kehittyvänä ja motivoituneena yksilönä, jossa yhdistyy mieli, keho ja henkiset ominaisuudet. Ihminen omaksumaan samanaikaisesti monia erilaisia rooleja sekä ne vaihtuvat elämän aikana sekä niiden tärkeys, kesto ja merkitys muuttuvat ajan, tilanteen ja ympäristön mukaan (Cooper ym. 1996, 15-17; Cooper ym. 1999, 124; Letts, L. & Rigby, P. 2003, 27). Mallissa ihmisellä voidaan tarkoittaa yksilöä, asiakasryhmää tai organisaatiota (Cooper ym. 1999, 124). Ihminen on vahvasti yhteydessä ympäristössään, jolloin yksilö tuo tähän vuorovaikutukseen omat piirteensä ja elämäkokemuksensa. Tässä jatkuvassa vuorovaikutuksessa ihmisen käyttäytymisellä vaikutetaan ympäristöön sekä päinvastoin. Ympäristö (environment) nähdään helpommin muutettavana tekijänä kuin yksilö. Ympäristö määritellään mallissa kulttuurillisiin, sosioekonomisiin, institutionaalisiin, sosiaalisiin ja fyysisiin osatekijöihin, jotka tukevat tai rajoittavat toiminnallista suoriutumista. Näitä ympäristön osalueita pidetään saman arvoisina tekijöinä (Cooper ym. 1996, 15-17; Letts, L. & Rigby, P. 2003, 27; Cooper ym. 1999, 125). Ympäristön osatekijöitä voidaan tarkastella yksilön, kotitalouden tai yhteisön näkökulmasta, ja ympäristön merkitys painottuu eri tavalla elämän eri vaiheissa (Cooper ym. 1996, 16-17; Letts, L. & Rigby, P. 2003, 27). Toimintaa (occupation) tarkastellaan itseohjautuvina toimintojen ja tehtävien ryhminä, joiden kautta ihminen huolehtii itsestään sekä ilmaisee ja toteuttaa itseään erilaisten roolien ja ympäristöjen mukaan. Toimintojen tärkeys, merkitys ja mielenkiinnon kohteet voivat vaihdella päivän, viikon ja koko elämän aikana (Cooper ym. 1999, 125; Cooper ym. 1996, 17; Letts, L. & Rigby, P. 2003, 26-27).

Mallissa ihmisen, ympäristön ja toiminnan vuorovaikutusta ja toiminnalliseen suoriutumiseen vaikuttavia tekijöitä voidaan kuvata helposti kolmen toisiinsa yhteydessä olevien limittäisten ympyröiden kautta. Näiden keskiössä on alue, jossa kuvataan toiminnallista suoriutumista. Ihmisen toiminnallinen suoriutuminen määräytyy yksilö- ja ympäristötekijöiden sekä toiminnan yhteisvaikutuksesta (Cooper ym. 1996, 15-17). PEO -sopivuuden ollessa heikko, kaavion avulla voidaan havainnollistaa toiminnallisen suoriutumiseen vaikuttavia estäviä tekijöitä (Kuva 1). Toisaalta mitä suurempi yhteensopivuus ihmisen, toiminnan ja ympäristön välillä, sitä parempi on yksilön toiminnallinen suoriutuminen (Kuva 2.). Kaavion avulla voidaan tarkastella myös kahden osatekijän välistä vuorovaikutussuhdetta. Ihmisen ja ympäristön sopivuuden teoreettisena perustana oltiin käytetty Lawtonin (1986) ikääntymisen ekologista mallia, jonka lopputuloksena syntyy vaikutus

ja käyttäytyminen. Ihmisen ja ympäristön optimaalisen sopivuuden lopputulos Csikszentmihályin (1990) kehittämässä mallissa tarkoittaa flow -kokemusta tai kokemusta toimintaan sitoutumisesta ja siitä saatua iloa. Tällöin toiminnan haasteet ja ihmisen taidot kohtaavat (Letts, L. & Rigby, P. 2003, 25-26).

Kuva 1. Toiminnalliseen suoriutumiseen liittyviä estäviä tekijöitä on paljon, jolloin PEO -sopivuus on heikkoa.

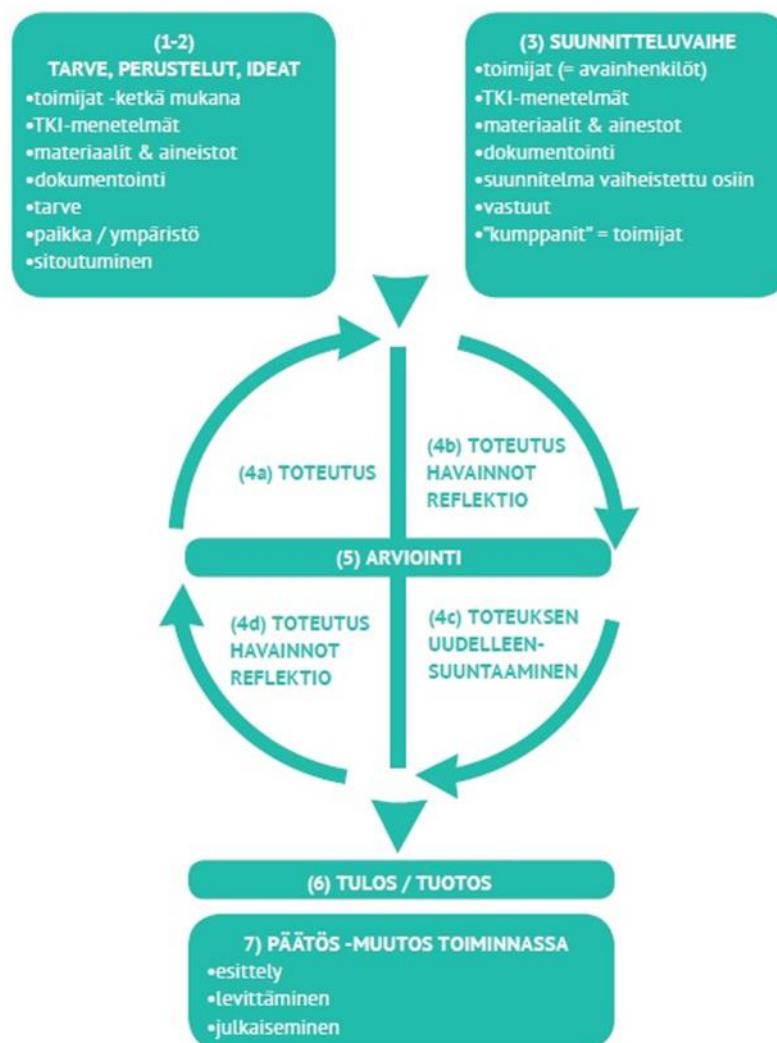
Kuva 2. Toiminnalliseen suoriutumiseen liittyvät tekijät vastaavat toisiaan, jolloin PEO -sopivuus on optimaalinen.

Opinnäytetyön kehittämistyössä ihmistä tarkastellaan kuurosokeiden henkilöiden ryhmänä, joiden selkeimpänä roolina nähdään Palvelukeskus Salmelan asukkaana oleminen. Vaikka asukkaita katsellaan yhtenä ryhmänä, on heillä jokaisella yksilöllisesti toi-

mintakykyä rajoittavat ominaisuudet, jotka pitää ottaa huomioon kehittämistyön tuotoksessa. Tässä kehittämistyössä ympäristöä tarkastellaan lähinnä fyysisestä näkökulmasta Palvelukeskus Salmelan ulkoympäristöä. Kehittämistyössä keskitytään fyysisen ympäristöön liittyviin muutoksiin. Toimintoina nähdään pihalla liikkuminen ja orientoituminen. Fyysisen ympäristön muutoksilla mahdollistetaan kuurosokean henkilön esteetön liikkuminen ja orientoituminen Palvelukeskus Salmelan pihassa. Muutosehdotuksilla voidaan tukea Palvelukeskus Salmelan asukkaiden osallistumista ja kuurosokean henkilön toiminnallista suoriutumista ulkoympäristössä.

4 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

Toiminnallisessa kehittämistyössä edettiin konstruktivistisen mallin mukaisesti (Kuva 3). Konstruktivistisen kehittämistyö on prosessi, joka muodostuu kehittämistarpeen tunnistamisesta ja sen perustelusta, ideoinnista, suunnittelusta, toteutuksesta ja sen arvioimisesta sekä refleктоimisesta. Tämän prosessin kautta saadaan kehittämistyön tulokset ja/tai konkreettinen tuotos. Kehittämistyön lopussa tehdään päätös tulosten ja/tai tuotoksen esittämisestä, levittämisestä ja julkaisemisesta (Eloranta ym. 2017, 53-66).

Kuva 3. Konstruktivistinen prosessimalli. (Eloranta ym. 2017, 54).

4.1 Oppaan ideointi ja suunnittelu

Oppaan aihetta lähdettiin käsittelemään perehtymällä kirjalliseen aineistoon. Ajatus oppaasta muodostui melko nopeasti, jossa ideana oli koota tietoa siitä, millainen pihaympäristö on sopiva kuurosokealle henkilölle. Oppaan idea kehittyi toimeksiantajan tapoamisen myötä, jolloin opas päätettiin jakaa kahteen osaan. Oppaan ensimmäisessä osassa kerrotaan, mitä asioita pitää ottaa erityisesti huomioon kuurosokean henkilön kohdalla pihaympäristöä suunnitellessa. Tämä kokoaa tiedon, miten kuurosokea käyttää hyödykseen moniaistista ympäristöä tilassa orientoitumiseen ja siellä liikkumiseen itsenäisesti. Toiseen osaan koottiin Palvelukeskus Salmelan pihaympäristöön tarvittavia muutoksia, jotka saatiin asukkaiden haastatteluiden ja päivätoiminnan keskusteluista tehtyjen muistiinpanojen kautta. Muutoksia oltiin havainnollistettu kuvien ja kuvatekstien avulla. Oppaaseen ehdotetut muutokset mahdollistavat asukkaille turvallisen ja esteettömän kulun ulkoympäristössä.

4.2 Oppaan työstäminen

Oppaan ensimmäinen osan teksti rajattiin selkeästi kuvaamaan kuurosokean henkilölle sopivaa esteetöntä ympäristöä. Oppaaseen koottiin tietoa valaistuksesta, kontrasteista ja väreistä, ohjaus- ja huomiomerkinnoista sekä opasteista. Oppaan toisen osan työstäminen aloitettiin ottamalla valokuvia Palvelukeskus Salmelan piha-alueelta. Näistä oppaaseen valikoitiin neljä valokuvaa, joihin ehdotettiin suurimmat muutokset. Valokuvien avulla tehtiin piirrokset muutosehdotuksista. Ehdotetut muutokset muodostuivat asukkaiden haastatteluiden ja päivätoiminnan keskustelutilaisuuksista saadun aineiston pohjalta, toimeksiantajan keskusteluiden, sekä teoretiedon perusteella. Haastatteluiden ja keskustelutilaisuuksien tarkoituksena oli tuoda esille asukkaiden toiveita pihaan suunniteltaviin muutoksiin. Piirroksiin ehdotettuja muutoksia oltiin tarkennettu teksteillä.

Opasta muokattiin opettajan ja opponijän antamista kommentteista sekä itsearviointin pohjalta. Muokausehdotukset koskivat oppaan tekstien rakennetta ja jäsentelyä, jolloin kirjoituksen määrää karsittiin ja jäsenneltiin luettelon muotoon. Oppaan piirrokset havainnollistavat kehitysehdotuksia ja asukkaiden toiveita hyvin. Oppaan kerrottiin olevan selkeä, helppolukuinen ja kuvien havainnollistavat. Palautteen perusteella opas muokattiin lopulliseen muotoonsa.

4.2.1 Aukkaiden osallisuus kehittämistyössä

Konstruktivistisessa kehittämistyössä korostetaan osallistavaa työtettä, jolloin tuodaan esille asiakkaan näkökulma kehittämiskohteesta vastaamaan tarvetta. Varsinkin erityisryhmien yksilöllisten tarpeiden tunnistaminen on tärkeää, sillä toimintakyky ja sen myötä myös tarpeet ovat hyvin vaihtelevia (Katajarinne 2011, 31). Asiakaslähtöisyydellä tarkoitetaan tasavertaista keskustelua kehittämiskohteesta sekä tiedon tuottamisesta, joka perustuu asiakkaan kokemuksiin ja näkemyksiin (Eloranta ym. 2017, 17-18). Asiakkaiden osallisuus kehittämistyössä tuottaa paremmin tarpeita vastaavia palveluita. Keskeistä on miettiä millaiset asiakkaan osallisuuden tavat sopivat parhaiten palvelun kehittämiseen. Kehittämistyössä tämä tieto yhdistetään näyttöön perustuvaan tutkimustietoon (Eloranta ym. 2017, 17-18). Tässä kehittämistyössä asukkaiden osallistaminen mahdollistettiin teemahaastatteluiden ja päivätoiminnassa pidettävien kahden keskustelutilaisuuksien kautta. Haastatteluiden ja keskustelutilaisuuksien tavoitteena oli saada tietoa siitä, mitä muutoksia asukkaat kokevat tarpeellisiksi tai mitä he toivovat.

Toimeksiantajaa tavattiin kaksi kertaa ja oltiin yhteydessä sähköpostin välityksellä. Ensimmäisessä tapaamisessa käytiin läpi kehittämistyön aikataulua, saatiin palautetta opinnäytetyön suunnitelmasta, keskusteltiin toteutuksesta ja sovittiin käytännön asioista. Toimeksiantajan toisella tapaamisella käytiin läpi selkokiekiset lomakkeet, sovittiin haastatteluiden ja päivätoimintojen ajankohdat, valittiin haastateltavat ja keskusteltiin toteutukseen liittyvistä käytännön asioista esimerkiksi tulkien tilaamisesta ja haastatteluiden kestosta.

4.2.2 Haastattelut

Tiedonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua, sillä siinä painotetaan haastateltavien näkemystä ja se korostaa heidän mielipiteitään ja kokemuksiaan. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, jossa haastattelu etenee ennalta suunniteltujen teemojen mukaisesti (Hirsjärvi & Hurme 2015, 47-48). Teemahaastattelu on keskustelunomainen tilanne, jossa sallitaan haastateltavan vastata avoimiin kysymyksiin mahdollisimman vapaasti ja luontevasti (Hirsjärvi & Hurme 2015, 66).

Toimeksiantaja vastasi haastatteluihin osallistuvien henkilöiden valinnasta. Haastateltavat rajattiin kolmeen henkilöön, joista kahdelle heistä tilattiin tulkki toimeksiantajan toi-

mesta. Toimeksiantajaa neuvottiin ilmoittamaan tulkeille haastattelujen nauhoittamisesta äänitallennusvälineellä. Haastatteluissa otettiin huomioon haastateltavien rajallinen keskittymiskyky pitkien tekstien seuraamiseen ja tulkin välityksellä keskusteleminen, jonka johdosta lomakkeiden tekstit muokattiin selkokielelle ja mahdollisimman lyhyeksi. Selkokielisen tekstin tulee olla yleiskieltä selkeästi ymmärrettävämpi (Virtanen 2009, 16). Selkokeskus määrittelee selkokielen seuraavalla tavalla ”Selkokieli on suomen kielen muoto, joka on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi. Se on suunnattu ihmisille, joilla on vaikeuksia lukea ja/tai ymmärtää yleiskieltä” (Selkokeskus, 2015). Muokatut lomakkeet lähetettiin toimeksiantajalle saman päivän aikana, jotta heillä olisi aikaa jakaa niitä asukkaille sekä tulkeille ennen haastattelun ajankohtaa. Tällöin haastateltavat ja tulkit pääsivät tutustumaan näihin ennen haastattelua. Haastattelun teemat ja kysymykset suunniteltiin kehitystyöhön kerätyn teorian pohjalta ja koottiin haastattelurunkoon (liite 4). Kahden asukkaan haastattelut tapahtuivat heidän kotonaan. Yhtä asukasta haastateltiin Palvelukeskus Salmelan yhteisessä tilassa, jossa oli kuitenkin rauhallista haastatella. Kirjallinen suostumus allekirjoitettiin haastatteluun osallistumisesta ennen haastattelun alkua (liite 3). Haastattelun alussa käytiin läpi sen kulkua ja tiedote -lomake (liite 2). Haastattelut nauhoitettiin, jotta haastattelija pystyi keskittymään täysin keskusteluun ja täsmentämään saatuja vastauksia jatkokysymyksillä. Haastatteluista tehtiin myös muistiinpanoja. Haastattelun vuorovaikutukseen toi haasteita tulkin välityksellä keskusteleminen. Yhden henkilön haastatteluun oltiin varattu aikaa tunti.

Haastattelujen jälkeen aineisto puretaan joko litteroimalla eli kirjoittamalla puhtaaksi sanasta sanaan tai päättelemällä suoraan nauhoitetusta aineistosta. Tässä kehittämissä pöytätyössä päätteleminen oli luontevin valinta, sillä haastatteluista saatu aineisto oli vähäistä (Hirsjärvi & Hurme 2011, 138). Haastateltavat kuvasivat ulkoympäristössä suurimmiksi esteiksi fyysisen ympäristön elementtejä. Rollaattorin tai pyörätuolin kanssa kulkeminen rajoittaa liikkumista mäkisellä pihalla. Haastateltavat kertoivat talvella pihan käytön olevan vähäistä sen liukkauden tai lumen takia. Pihaa käytetään enemmän keväällä ja kesällä. Haastateltavat ovat ulkona lähinnä yksin joko kävellen tai luonnosta nauttien. Palvelukeskus Salmelan etupihaa ei käytetä muuten kuin kulkemiseen. Asukkaat käyttävät enimmäkseen takapihaa osallistuessa päivätoimintaan tai yksin oleillen. Yksi haastateltavista mainitsi kesällä auringon paisteen haittaavan ulkona olemista, jolloin on liian kuuma ja kirkasta. Katoksen avulla saataisiin pihaan suojaa auringolta.

4.2.3 Keskustelutilaisuudet

Keskustelutilaisuuksista ilmoitettiin ilmoitustaululla ja Palvelukeskus Salmelan henkilökunnan kautta. Keskustelutilaisuuksissa keskusttiin asukkaiden kanssa muutoksista, joita he haluaisivat palvelukeskuksen ulkoympäristöön. Ensimmäiseen keskustelutilaisuuteen osallistui 14 asukasta sekä kolme tulkkiä, joista yksi tulkkasi esitystä ja kaksi asukkaan puhetta. Keskustelutilaisuutta varten tehtiin Power Point -esitys, jossa esitettiin Palvelukeskus Salmelan piha-alueesta valokuvia etu-, taka- ja sivupihasta. Toisessa keskustelutilaisuudessa esitettiin asukkailta saatuja muutosehdotuksia kuvien avulla Power Point -esityksen kautta ja jatkettiin keskustelua. Toiseen keskustelutilaisuuteen osallistui lähes saman verran asukkaita. Keskustelutilaisuuksien aikana tehtiin muistiinpanoja.

Keskustelutilaisuuksista saatu tieto vahvisti haastattelun tuloksia. Muutostoiveet liittyivät pääosin esteettömyyteen, sosiaaliseen kanssakäymiseen ja kasvillisuuteen. Etupihaan toivottiin portaiden lisäksi luiskaa, jolloin mäkeä olisi mahdollista kulkea pyörätuolilla itsenäisesti. Asukkaat pohtivat myös hissien mahdollisuutta, mutta asukkaat miettivät tästä tulevan kustannusten määrää. Etupihan keskellä oleva korkea kukkapenkki ehdotettiin poistettavaksi, koska se oli sijoitettu huolto- ja muun liikenteen kannalta huonoon paikkaan. Ulkoympäristössä oleviin kulkuväyliin toivottiin kaiteita ja kulkuväylän pintamateriaali sellaiseksi, että pyörätuolilla ja rollaattorilla pääsee kulkemaan helposti. Asukkaat toivoivat kulkuväylää marjapensaiden luo, jotka ovat mäen päällä. Yhteisöllisyyttä voidaan lisätä asukkaiden ehdottamien muutosten avulla. Pihaan toivottiin katosta, jotta siellä voisi esimerkiksi yhdessä jumpata. Katos olisi myös hyvä kuumalla säällä sekä auringon häikäisyn takia. Asukkaat toivoivat suurempaa istuinryhmää kuin neljälle henkilölle, jonka yhteydessä voitaisiin myös grillata. Takapihalle toivottiin yksipuoleisen puutarhakeinin tilalle vastakkain istuttavaa puutarhakeinua. Kasvillisuutta toivottiin lisää, jolloin voitaisiin lisätä kukkaistutuksia kulkuväyliä varten ja tehdä takapihalle hyötypuutarha. Asukkaat keskustelivat istutusten ja hyötypuutarhan hoidosta ja ylläpidosta osittain asukkaiden voimin, jolloin kasvillisuuden tulisi olla helppohoitaisia. Kasvillisuuden toivottiin olevan myrkyttömiä, jolloin pihalla olevat myrkylliset koristeomenapuut voitaisiin poistaa. Asukkaat toivoivat myös pientä vesiaihetta. Tämän lähettävillä voisi olla istumapaikkoja, jotta veden ääniä voisi kuunnella.

4.3 Valmis opas

Haastatteluiden ja keskustelutilaisuuksien saadun tiedon, sekä kirjallisuuden pohjalta valmistettiin ”Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä” -opas. Valmis opas koostui kahdesta osasta. Ensimmäisessä osassa kuvattiin kuurosokean henkilön moniaistisen esteettömän ympäristön osa -alueita. Tietoa kirjoitettiin kontrasteista ja väreistä, valaistuksesta, kulkureiteistä, ohjaus- ja huomiomerkinnoista sekä opastuksesta. Toisessa osassa näitä havainnollistettiin kuvien ja kuvatekstien kautta etu-, sivu- ja takapihan kehitysideoilla. Oppaan lopussa koottiin asukkaiden toiveet ja muutosehdotukset. Opas julkaistaan paperisena ja sähköisenä versiona. Paperisen version taitosta, tilaamisesta ja maksuista huolehtii toimeksiantaja Palvelukeskus Salmela.

5 KEHITTÄMISTYÖN TULOSTEN ARVIOINTI

5.1 Oppaan tavoitteen saavuttaminen

Kehittämistyön tavoitteena on käytäntöjä palvelevan konkreettisen asiantilan tai toiminnan muuttaminen, parantaminen, uudistaminen tai kokonaan uuden tuotteen kehittäminen. Kehittämistyön kriteereinä pidettiin käyttökelpoisuutta, hyödyllisyyttä ja toimivuutta (Eloranta ym. 2017, 34). Kehittämistyön tavoitteena oli ”Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä” -oppaan tekeminen. Oppaan avulla voitiin myös lisätä tietoisuutta kuurosokealle henkilölle sopivasta moniaistisesta esteettömästä ulkoympäristöstä.

Oppaassa käytetty aineisto valittiin lähdekriittisesti, jotta saatava tieto olisi laadukasta ja paikkaansa pitävää. Oppaan tieto jäsennettiin aihealueittain tiiviisti helppolukaiseen muotoon sekä käytettävä tieto rajattiin sopivaan määrään. Opas oli ulkomuodoltaan selkeä ja havainnollistava, jolloin tekstien tukena oltiin käytetty kuvitusta. Esteettömyyden osa-alueen sisältö saatiin kuvattua informatiivisesti. Kehittämistyössä tärkeänä tekijänä pidettiin asukkaiden osallisuutta, joka tuotiin esille oppaassa asukkaiden toiveiden huomioimisena. Tavoitteiden toteutumista arvioitiin itsearvioinnin ja opinnäytetyön ohjaavan opettajan palautteen perusteella.

6 POHDINTA

Tässä opinnäytetyön osuudessa pohditaan toiminnallisen kehittämistyön toteuttamista. Pohdinta jaettiin selkeyden vuoksi kappaleisiin, joissa pohditaan kehittämistyön toteuttamista, opasta, yhteistyötä toimeksiantajan kanssa, eettisyyttä ja luotettavuutta sekä kehittämistyön merkitystä ja tarkoituksenmukaisuutta.

6.1 Kehittämistyön toteutuksen arviointi

Toteutus aloitettiin hakemalla teoretietoa kehittämistyötä varten. Tiedonhaun aikana huomattiin, että aiheesta oli vähän tutkimustietoa. Suoraan kuurosokean henkilölle sopivasta esteettömästä ympäristöstä oli vähän kirjallisuutta, joten tieto muodostettiin eri lähteiden kautta. Teemahaastatteluun liittyvä tiedonhaku oli selkeää, koska aiheesta oli tehty enemmän kirjallisuutta. Myös esteettömyyteen liittyen kerättyä tietoa löytyi runsaasti, johon oli helppo tehdä rajaukset mitä lähdemateriaaleja tultaisiin käyttämään opinnäytetyössä. PEO-mallin teoriaa kirjoittaessa huomattiin, että mallista löytyi melko vähän tietoa tai kirjallisuutta. Kehittämistyössä käytettävä PEO-malli oli myös vieras, jolloin siihen perehtyminen vei aikaa. Mallia haluttiin kuitenkin käyttää, koska malli kuvaa toiminnan, ympäristön ja ihmisen vuorovaikutusta tasavertaisesti.

Teemahaastatteluiden suunnittelu ja toteutus oli sujuvaa. Teemojen ja kysymysten rajaaminen oli pohdinnan jälkeen helppoa, kunhan laatimisessa pidettiin mielessä se mitä haluttiin saada selville. Haastatteluiden ja keskustelutilaisuuksien kautta opittiin kommunikaatiosta tulkin välityksellä kuurosokean henkilön kanssa keskustellessa. Meillä ei ollut kokemusta keskustelemisesta tulkkien välityksellä, joka itsessään toi haasteita haastatteluun. Tulkkauksen vuoksi kysymyksien esittämiseen ja vastaamiseen meni enemmän aikaa kuin suoraan kysymykseen vastaamiseen. Haastattelutilanteessa tuli olla maltillinen eikä kysymyksien esittämisessä pitänyt kiirehtiä, sillä kieleltä toiselle kääntäminen vei aikaa. Haastatteluihin toi haasteita myös se, jos haastateltava ei ymmärtänyt kysymystä tai sen tulkkausta, jolloin kysymys muotoiltiin toisella tavalla tai jätettiin kysymättä uudelleen. Yhtä asukasta haastateltiin ilman tulkkia, jolloin hän keskusteli lukemalla huulilta. Tällöin oli tärkeää keskustella suoraan kasvoja kohti ja puhua selkeästi, jotta suun liikkeet erottuvat visuaalisesti.

Haastatteluista tuli vähän aineistoa, jonka takia keskustelutilaisuudet olivat onnistunut ratkaisu. Keskustelutilaisuudessa tuli keskustelua myös asukkaiden välillä. Asukkaiden keskustelu toi esiin monia toiveita ja muutoskohteita, joille asukkaat pohtivat yhdessä toteutettavia vaihtoehtoja. Haastatteluiden ja keskustelutilaisuuksien aineistoa läpikäydessä huomattiin, ettei näiden kautta saatu tietoa siitä, miten kuurosokeus vaikuttaa heidän kohdallaan ulkona liikkumisessa. Tämän näkökulman kautta olisi voinut saada enemmän keskustelua aikaan muutoskohteista. Haastatteluiden ja keskustelutilaisuuksien toteutukset olivat kuitenkin onnistuneet, koska niiden kautta saatiin selville se mitä haluttiinkin eli asukkaiden toiveet.

Päivätoiminnassa toteutettu keskustelutilaisuudessa nousi enemmän keskustelua kuin haastatteluissa. Keskustelutilaisuudessa saatiin monen asukkaan mielipide esille, jolloin saatiin laajempi käsitys asukkaiden toiveista. Keskustelutilaisuus oli hyvä keino osallistuttaa asukkaat pihaan tulevien muutosten suunnitteluun. Keskustelutilaisuudet olivat onnistuneita, kun keskustelut sujuivat luontevasti ja kaikki halukkaat pääsivät osallistumaan. Keskustelun alussa täytyi esittää muutamia esimerkkejä aiheesta, jotta saatiin keskustelu käyntiin. Asukkaat olivat hyvin mukana keskustelussa ja vaikuttivat tyytyväisiä, kun heidän mielipidettään kysyttiin. Keskustelua nousi myös asukkaiden välillä. Keskustelun aikana esitettiin luontevasti aiheesta lisäkysymyksiä, etukäteen suunniteltavien kysymysten lisäksi. Keskustelutilaisuuteen varattiin runsaasti aikaa, koska keskustelu tulikin välityksellä kestää kauemmin. Yhteistyö toimeksiantajan kanssa keskustelutilaisuuden järjestämisessä sujui vaivattomasti. Päivätoimissa pidettävä keskustelutilaisuuden järjestelyt oli toteutettu hyvin kuten tilan ja välineiden järjestäminen sekä tulkkien tilaaminen. Vaikka ensimmäisen kerran keskustelutilaisuuden esityksen tulkkava tulkki oli tilattu väärälle päivällä, pystyi Palvelukeskus Salmelan työntekijä korvaamaan tämän. Lisäksi toimeksiantaja oli yhteistyöaikana joustava ja sovituista asioista pidettiin kiinni. Keskustelutilaisuuksien aikana tärkeäksi nousi esityksien aikana Power Pointien kuvien selkeys ja niiden melko tiheä edestakaisin näyttäminen keskustelun aikana, jotta paikalla olleet asukkaat muistaisivat ja hahmottaisivat mitä aluetta käsitellään. Esityksessä olevat valokuvat Palvelukeskus Salmelan pihasta eri vuodenaikoina helpotti asukkaiden muistikuvaa siitä, mitä asioita tulisi ottaa huomioon esimerkiksi talvella. Keskustelujen kirjaaminen oli tärkeää, jotta voitaisiin näihin palata myöhemmin.

Yhteydenpito oli toimivaa, sillä oltiin yhteydessä kahden henkilön kanssa. Liian usealla yhteyshenkilöllä tiedon välittäminen ja jakaminen olisi voinut aiheuttaa haasteita. Toi-

meksiantajan kanssa oli helppo ja selkeää toimia niin sähköpostin kautta, kuin myös paikan päällä keskustellen. Toimeksiantajalla oli selkeä näkemys toiveistaan ulkoympäristön suhteen. Yhteistyö toimeksiantajan kanssa kehittämistyön aikana oli vaihtelevaa. Haastatteluiden ja keskustelutilaisuuksien suunnittelun ja toteutuksen aikana oltiin tiheämmin yhteydessä. Kehittämistyön toteutuksen aikataulutus oli onnistunutta haastatteluiden ja keskustelutilaisuuksien kohdalla. Ne toteutettiin saman kuukauden aikana, jolloin ensimmäisenä haastateltiin, jonka jälkeen pidettiin keskustelutilaisuudet. Toimeksiantaja mahdollisti tarpeen mukaan tilat ja välineet haastatteluista ja keskustelutilaisuuksia varten.

6.2 Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä -opas

Oppaan idea oli selkeä heti kehittämistyön alkuvaiheessa. Opas koostuu kahdesta osasta, jossa ensimmäisessä osassa kuvataan esteettömyyden tärkeimmistä elementeistä moniaistisessa ulkoympäristössä. Toiseen osaan koottiin Palvelukeskus Salmelan ulkoympäristön kehitysehdotuksia. Toimeksiantajan toiveet muutoksien suhteen olivat turvallisuuden ja esteettömyyden sekä kasvillisuuden lisääminen. Toimeksiantajalle olisi ollut tärkeää myös muistisairauden huomiointi oppaassa, mutta se rajattiin pois, sillä oppaan informaatio haluttiin kohdentaa selkeästi kuurosokean henkilön ympäristöön.

Oppaan työstäminen aloitettiin valokuvaamalla Palvelukeskus Salmelan pihaympäristöä. Oppaaseen päätettiin rajata valokuvista ne kohteet, joihin tulee suurimmat muutokset. Valokuvien avulla tehtiin piirroksia, jotka kuvaavat muutoksia ulkoympäristössä kuurosokean henkilön esteettömyyden näkökulmasta. Tieto rajattiin selkeästi kuvaamaan kuurosokean henkilön ulkoympäristöön liittyviä moniaistisen esteettömyyden tekijöitä. Rajauksen avulla tarvittavan tiedon löytää helposti. Toisessa osassa kehitysehdotuksia havainnollistettiin piirrosten ja selventävien kuvatekstien avulla. Piirrosten tekeminen oli työläs prosessi, mutta ne tuovat kehitysehdotukset visuaalisesti esille. Pelkän tekstillä kuvaaminen ei olisi tuonut samanlaista lopputulosta. Oppaan käytettävyyttä lisää selkeä kokonaisuus, tekstin jäsenitys ja konkreettiset piirroksia muutospaikoista. Oppaan käytettävyydestä ja vaikuttavuudesta saadaan enemmän tietoa sen käyttöönoton jälkeen. Oppaan sisältö on informatiivinen ja havainnollistava kokonaisuus, joka tuo tiiviisti esille kuurosokean henkilön moniaistillisen esteettömän ulkoympäristön osa-alueet ja asukkaiden toiveet. Kehittämistyön tarkoitus lisätä tietousuutta toteutuu oppaan osalta.

6.3 Eettisyyden ja luotettavuuden tarkastelu

Kehittämistyön haastatteluita varten hankittiin tutkimuslupa sekä kirjallinen suostumus haastatteluun osallistumisesta. Haastateltaville varmistettiin haastattelun vapaaehtoisuus uudestaan ennen suostumuksen allekirjoittamista. Haastatteluissa ja keskustelutilanteissa pyrittiin siihen, että asukas koki tulevansa kuulluksi ja kunnioitetuksi. Aukkaita informoitiin haastatteluista ja keskustelutilaisuuksista saatujen tietojen käytöstä kehittämissä. Aukkaita saatuja tietoja säilytettiin ja käsiteltiin anonymisti sekä nämä tiedot hävitetään opinnäytetyön valmistuessa asianmukaisesti.

Haastattelun laadukkuutta lisäsi haastattelurungon huolellinen suunnittelu. Haastattelut nauhoitettiin sekä toteutuksen aikana tehtiin muistiinpanoja. Keskustelutilaisuudet olisi ollut myös hyvä nauhoittaa, jotta vastauksiin olisi voinut tarkastella luotettavammin. Haastatteluissa ja keskustelutilaisuuksissa mahdollisena haasteena oli se, kuinka paljon kysymys tai vastaus muuttuu tulkauksen välisessä viestinnässä. Tämän johdosta kysymykset luonnosteltiin selkokielelle sekä kysymyslomakkeet lähetettiin tulkille etukäteen. Kehittämistyön teoriatieto ja kirjallisuus on valittu lähdekriittisesti. Kehittämistyötä varten pyrittiin käyttämään mahdollisimman uusia ja luotettavia lähteitä. Kehittämistyön luotettavuutta vähensi tutkitun tiedon vähyys ja joidenkin lähteiden vanhuus. Eettisyys on otettu huomioon myös opinnäytetyön raportoinnissa asianmukaisilla lähdeviitteillä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2018).

Opinnäytetyön toteutus aloitettiin tekemään parityöskentelynä, mutta työskentelyn edessä työ päätettiin eriyttää haastatteluiden ja keskustelutilaisuuksien jälkeen. Eettisyyden näkökulmasta täytyy tarkastella opinnäytetyön tavoitteen täyttymistä, eli kehittämisprosessin kautta valmistuvaa opasta. Opasta suunnitellessa tehtiin eettistä pohdintaa siitä mitä kaikkea sen sisällöstä joudutaan rajaamaan pois. Toimeksiantajan yksi toiveista oli kasvillisuuden lisääminen ulkoympäristöön, jonka huomioiminen oppaassa jäänyt suurilta osin pois. Täytyy myös tarkastella, pystytäänkö vastaamaan oppaan sisällölliseen laatuun suurentuneen työmäärän takia.

LÄHTEET

Cooper, B.; Law, M.; Letts, L.; Rigby, P.; Stewart, D. & Strong, S. 1999. Application of the Person-Environment-Occupation Model: A practical tool. *The Canadian Journal of Occupational Therapy*. Vol. 66, No 3, 122-133.

Cooper, B.; Law, M.; Letts, L.; Rigby, P.; Stewart, D. & Strong, S. 1996. The Person-Environment-Occupation Model: A transactive approach to occupational performance. *The Canadian Journal of Occupational Therapy*. Vol. 63, No 1, 9-23.

Eloranta, S.; Hautala, T.; Kinon, S. & Salonen, K. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 108. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Hautala, T.; Ojalehto, M. & Saarinen, J. 2012. Työelämää kehittämässä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 67. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2015. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus.

Jokiniemi, J. 2007. Kaupunki kaikille aisteille: Moniaistisuus ja saavutettavuus rakennetussa ympäristössä. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston tutkimuksia 2007/29. Väitöskirja. Arkkitehtiosasto, Kaupunkisuunnittelu. Espoo: Teknillinen korkeakoulu. Viitattu 30. 8. 2018 <http://lib.tkk.fi/Diss/2007/isbn9789512290475/isbn9789512290475.pdf>

Katajarinne, O. & Lampo, H. 2011. Asiakaslähtöisyys esteettömän asumisen suunnittelussa. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 125. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Kauhanen, J.; Juurakko, A. & Kauhanen, V. 2002. Yleisötahtuman suunnittelu ja toteutus. Dark Oy.

Kilpelä, N. 2019. Esteetön rakennus ja ympäristö. 3., uudistettu painos. Helsinki: Rakennustieto Oy.

Kovanen, M.; Mielityinen, M. & Västilä T. 2012. Kuurosokeus osana elämää. Tallinna Raamattutrukikoda: Suomen Kuurosokeat ry.

Kuurojen Palvelusäätiö sr. Palvelukeskus Salmela, Turku. Viitattu 11.11. 2017 www.kuurojenpalvelusaatio.fi > Asumispalveluiden esittely > Salmela, Turku

Letts, L. & Rigby, P. 2003. Environment and Occupational Performance: Theoretical Considerations. Teoksessa Letts, L.; Rigby, P. & Stewart, D. (toim.). *Using Environments to Enable Occupational Performance*. Thorofare: Slack Incorporated, 19–32.

Näkövammaisten liitto ry. 2020. Ympäristö. Viitattu 3.6.2020 www.nkl.fi > Saavutettavuus ja esteettömyys > Esteettömyys > Ympäristö

Näkövammaisten liitto ry. 2020. Esteettömyys. Viitattu 9.6.2020 www.nkl.fi > Esteettömyys

Näkövammaisten liitto ry. 2020. Opasteet, kohokyltit ja kohokartat. Viitattu 10.6.2020 www.nkl.fi > Saavutettavuus ja esteettömyys > Esteettömyys > Opasteet, kohokyltit ja kohokartat

Näkövammaisten liitto ry. 2020. Valaistus. Viitattu 10.6.2020 www.nkl.fi > Saavutettavuus ja esteettömyys > Esteettömyys > Valaistus

Paunonen, M. & Vehviläinen-Julkunen, K. 1997. Hoitotieteen tutkimusmetodiikka. Sanoma Pro Oy.

Suomen Kuurosokeat ry. 2019. Määritelmä ja selvennykset. Viitattu 20.11. 2017 www.kuurosokeat.fi > Kuurosokeus > Määritelmä

Suomen Kuurosokeat ry. 2019. Esteettömyys. Viitattu 10.6.2020 www.kuurosokeat.fi > Kuurosokeus > Liikkuminen

Suomen Kuurosokeat ry. 2019. Esteettömyys. Viitattu 10.6.2020 www.kuurosokeat.fi > Kuurosokeus > Liikkuminen > Esteettömyys

Suomen Kuurosokeat ry. 2019. Esteettömyys. Viitattu 10.6.2020 www.kuurosokeat.fi > Kuurosokeus > Liikkuminen > Opastaminen

Tutkimuseettinen neuvottelukunta nettisivut 2018. Viitattu 12.6.2020. Etusivu > Tiedetilppi > Hyvä tieteellinen käytäntö. Saatavilla osoitteessa: <http://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto>.

Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä 4.5.2017/241. Annettu Porvoossa 4.5.2017. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170241#Pidp446530944>

Ympäristöministeriön ohje rakennuksen esteettömyydestä 26.3.2018. Annettu Helsingissä 26.3.2018. Saatavilla https://www.ym.fi/fi-FI/Maankaytto_ja_rakentaminen/Lainsaadanto_ja_ohjeet/Rakentamismaarayskokoelma/Esteettomyys

Tutkimuslupa

Hakijat: Tyni Jenni ja Kemppainen Sami. Toimintaterapian koulutusohjelma.

Sähköpostiosoitteet: jenni.tyni@edu.turkuamk.fi, sami.kemppainen1@edu.turkuamk.fi

Opinnäytetyön nimi: Kuurosokean henkilön moniaistinen esteetön ulkoympäristö -Opas
Palvelukeskus Salmelalle

Opinnäytetyön ohjaajan yhteistiedot: Suominen- Romberg Tuija, tuija.suominen-romberg@turkuamk.fi

Aineistonkeruu menetelmä: Teemahaastattelu.

Kohderyhmä: Palvelukeskus Salmelan asukkaat

Aikataulu: Teemahaastattelun suunnittelu ja toteutus asukkaille sekä tutkimustiedon ja kirjallisuuden kerääminen opasta varten toteutuvat huhti- ja toukokuun aikana, mutta jatkuu myös koko opinnäytetyön prosessin ajan. Syksyllä käsittelemme ja analysoimme teemahaastattelun aineiston sekä työstämme opinnäytetyötä.

Teemahaastattelusta saadun aineiston suojaus: Aineistoa säilytetään anonymisti. Aineisto kerätään vain tätä opinnäytetyötä varten ja tuhotaan opinnäytetyön valmistuttua.

Liitteet: Toiminnallisen opinnäytetyön suunnitelma, teemahaastattelun runko ja tiedote.

Tiedote haastattelusta

Tiedote haastattelusta

Hei, olemme toimintaterapeuttiopiskelijat Jenni Tyni ja Sami Kemppainen.

Teemme opinnäytetyötä Palvelukeskus Salmelaan. Opinnäytetyön tarkoituksena on tehdä opas. Oppaaseen kerätään tieto siitä, minkälainen piha sopii kuurosokeille henkilöille. Teemme haastattelun, koska haluamme tietää sinun mielipiteesi pihan toimivuudesta sekä mitä haluaisit pihalla tehdä. Haastattelun vastauksia käytetään oppaassa. Haastattelulla keräämme tietoa palvelukeskuksen pihan muutoksien suunnittelua varten.

Haastattelu nauhoitetaan ja haastattelusta kerätään muistiinpanoja. Haastattelun nauhoitus ja muistiinpanot tehdään siten, ettei sinua voi tunnistaa. Haastattelun nauhoituksia ja muistiinpanoja säilytetään salassa, eikä niitä luovuteta ulkopuolisille henkilöille. Nauhoitukset ja muistiinpanot hävitetään opinnäytetyön valmistuessa. Haastattelua varten tilataan tarvittaessa tulkki. Haastattelun tekee opiskelijat Jenni ja Sami. Haastattelu tehdään sinun kotonasi.

Palvelukeskus Salmela valitsee haastattelun osallistujat. Haastatteluihin osallistuu enintään viisi henkilöä. Haastattelu tehdään helmikuussa. Tarkempi ajankohta ilmoitetaan myöhemmin.

Haastattelu on vapaaehtoinen ja voit sen halutessasi keskeyttää. Ennen haastattelua tutustu tämän tiedotteen lisäksi Suostumus- ja Teemahaastattelu lomakkeeseen.

Kiitos osallistumisestasi. Haastattelun kautta voit vaikuttaa Palvelukeskus Salmelan pihan muutoksiin.

Ystävällisin terveisin Jenni ja Sami.

Tiedote keskustelutilaisuudesta

Tiedote tulevista päivätoiminnoista

Hei, olemme toimintaterapeuttiopiskelijat Jenni Tyni ja Sami Kemppainen.

Teemme opinnäytetyötä Palvelukeskus Salmelaan. Opinnäytetyön tarkoituksena on tehdä opas. Oppaaseen kerätään tietoa siitä, minkälainen piha sopii kuurosokeille henkilöille.

Päivätoiminta kolmastoista helmikuuta (13.2.)

Klo 10-11.30

Esittäydymme ja kerromme opinnäytetyöstä sekä oppaasta. Keskustelemme yhdessä Palvelukeskus Salmelan pihan toimivuudesta sekä mitä sinä haluaisit pihalla tehdä.

Päivätoiminta kahdeskymmenes helmikuuta (20.2.)

Klo 10-11.30

Asukkaat voivat äänestää pihaan tulevista muutoksista. Äänestyksen tuloksia käytetään oppaassa. Päivätoiminnassa keräämme tietoa Palvelukeskus Salmelan pihan muutoksien suunnittelua varten.

Osallistumalla pystyt vaikuttamaan Palvelukeskus Salmelan pihan muutoksiin. Kiitos osallistumisesta.

Ystävällisin terveisin Jenni Tyni ja Sami Kemppainen.

Suostumus teemahaastatteluun osallistumisesta

Suostumus haastatteluun osallistumisesta

Osallistun haastatteluun, joka kerää tietoa opinnäytetyötä varten. Opinnäytetyössä kehitetään opas, joka tulee Palvelukeskus Salmelan käyttöön avuksi pihan suunnittelussa. Haastattelun vastauksia käytetään oppaan teossa.

Haastattelu nauhoitetaan ja opiskelijat tekevät haastattelun aikana muistiinpanoja. Haastattelun nauhoitus ja muistiinpanot tehdään siten, ettei sinua voi tunnistaa. Nauhoituksia ja muistiinpanoja säilytetään salassa eikä luovuteta ulkopuolisille henkilöille. Nauhoitukset ja muistiinpanot hävitetään opinnäytetyön valmistuessa.

Olet saanut suostumuslomakkeita kaksi kappaletta, joista toinen lomake jää sinulle. Toisen lomakkeen palautat allekirjoitettuna opiskelijoille ennen haastattelua. Haastattelu on vapaaehtoinen ja voit sen halutessasi keskeyttää. Allekirjoituksella vahvistat suostumuksen osallistua haastatteluun.

Paikka ja aika

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Teemahaastattelun runko

Teemahaastattelu

Tietoja sinusta

- Minkä ikäinen olet?
- Kuinka kauan olet asunut Palvelukeskus Salmelassa?

Sinulle tärkeät toiminnot

- Mitä sinä haluat tehdä pihalla?
- Mitä sinä olet ennen tehnyt pihalla?

Itsenäisyys

- Kuinka usein sinä käyt pihalla?
- Kuljetko pihalla yksin?
- Kenen kanssa olet pihalla?
- Pääsetkö pihalle silloin kun haluat?
- Miksi et mene pihalle?
- Mikä on suurin este pihalla olemiseen?

Pihan käyttö

- Mitä teet pihalla keväällä?
- Mitä teet pihalla kesällä?
- Mitä teet pihalla syksyllä?
- Mitä teet pihalla talvella?
- Haluatko olla pihalla enemmän?

Sinun toiveesi

- Mitä muuttaisit pihassa?
- Mitä hyvää pihassa on?

Lopuksi

- Tuleeko jotain muuta mieleen?

Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä -opas

ESTEETTÖMYYS KUUROSOKEAN HENKILÖN ULKOYMPÄRISTÖSSÄ

opas ympäristön suunnittelun tueksi

Sisällys

Lukijalle	2
Kuurosokeus	4
Moniaistillinen esteetön ympäristö	5
Palvelukeskus Salmelan pihamuutokset	10
Kehitysideat esteettömyydelle	10
Sisäänkäynti	11
Portaat ja luiska	12
Sivupiha	13
Lopuksi	18

Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä

Lukijalle

Oppaassa kerrotaan lyhyesti mitä asioita tulisi ottaa huomioon suunnitellessa moniaistillista esteetöntä ulkoympäristöä kuurosokean henkilön näkökulmasta. Oppaassa kuvataan kontrastien ja värien, valaistuksen, kulkureitin, ohjaus- ja huomiomerkintöjen ja opastuksen elementtejä. Lisäksi oppaaseen on koottu Palvelukeskus Salmelan ulkoympäristöön muutosehdotuksia. Muutoksia on havainnollistettu kuvien ja kuvatekstien avulla. Oppaassa olevien muutosten kautta on mahdollista lisätä kuurosokean henkilön itsenäisyyttä, osallisuutta ja liikkumisturvallisuutta.

Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä

Kuurosokeus

Pohjoismaissa kuurosokeus määritellään toiminnallisesti, jolloin henkilön ei tarvitse olla täysin kuuro ja sokea täyttääkseen kuurosokeuden vaatimukset. Kuurosokeus on vaikea-asteinen kuulon ja näön toimintarajoitteiden yhdistelmä, joka aiheuttaa suuria, erityisesti kommunikaatioon, tiedonhankintaan sekä orientoitumiseen ja liikkumiseen liittyviä ongelmia arjessa. Pohjoismainen kuurosokeuden määritelmä on seuraava:

Kuurosokeus on erityinen toimintarajoite. Kuurosokeus on kuulon ja näön toimintarajoitteiden yhdistelmä. Tämä rajoittaa henkilön suoriutumista ja täyttää osallistumista yhteiskuntaan siinä määrin, että se edellyttää yhteiskunnalta tukea erityispalveluihin, ympäristön mukauttamiseen ja/tai teknisten apuvälineiden saamiseen.

Kuurosokeutumisen syyt voidaan jakaa kolmeen ryhmään:

- Ikään liittyvät kuulon ja näön ongelmien yhdistelmät.
- Eri oireyhtymät, joista Usherin oireyhtymä on selvästi suurin diagnoosi-ryhmä.
- Erilaiset sairauksien ja onnettomuuksien yhdistelmät.

Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä

Moniaistillinen esteetön ympäristö

Ympäristön turvallisuudella ja toimivuudella on suuri merkitys kuurosokealle henkilölle. Hyvin suunniteltu käyttäjilleen sopiva ympäristö tukee kuurosokean henkilön itsenäistä toimintaa. Ympäristö on esteetön silloin, kun rakennuksessa tai muussa kohteessa ei ole ihmisten toimintaa estäviä tai haittaavia ominaisuuksia. Kuurosokealle henkilölle itsenäisen ja turvallisen liikkumisen kannalta on tärkeintä ymmärrettävän ja oikea-aikaisen tiedon saaminen ympäristöstä. Hyvin suunniteltu moniaistillinen ympäristö tukee kuurosokean henkilön orientoitumista ja liikkumista tilassa, jolloin henkilö käyttää hyväkseen jäljellä olevia aistejaan, apuvälineitä, maamerkkejä ja opastusta. Erottuessaan maamerkit kuuluvat, tuntuvat tai näkyvät selkeästi ympäristössä. Moniaistillisessa ympäristössä käsitys tilasta luodaan näkö-, kuulo-, haju-, maku- ja tuntoaistin kautta. Aistiärsykykeitä tulisi olla sopivasti, jolloin aistitulva ei kuormita, eikä se ole liian vähäistä. Useamman aistin kautta saatua tietoa reagoidaan nopeammin, sillä ne ovat helpompi tunnistaa ja muistaa. Tämä edesauttaa liikkumisturvallisuutta. Rakennetussa ympäristössä moniaistillisuus tarkoittaa esimerkiksi ohjaus- ja huomiomerkinäköjä, opasteita ja pistekirjoitusta. Seuraavaksi kuvataan tärkeimmät tekijät kuurosokean henkilön esteettömässä ympäristössä.

Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä

6

Kontrastit ja värit

- Ympäristön toimivuuden kannalta tärkeiden rakenteiden ja muotojen on erotuttava kontrastiltaan muusta ympäristöstä.
- Tärkeää selkeät värierot ja harmaa-asteikon kontrastit tumma- vaalea asteikolla.
- Suuret väripinnat helpottavat ympäristön hahmottamisessa. Suuret pinnat ovat yleensä vaaleita ja pienet pinnat tummempia, poikkeuksena kuitenkin maanpinta, joka hahmottuu paremmin tummana.

Valaistus

- Valaistuksen epäkohdat haittaavat kuten liian vähäinen valaistus ja häikäisy.
- Valaistuksen tulee olla tasainen, häikäisemätön, oikein suunnattu ja kattava, jolloin yleis- ja kohdevalot täydentävät toisiaan. Korkeat valaisinpylväät valaisevat ympäristöä tasaisesti, eikä niitä yleensä koeta häikäisevinä.
- Valaisinpylväät sijoitetaan kulkureitin ulkopuolelle toiseen reunaan tai yläpuolelle niin tiheään, että niiden väliin ei jää pimeitä katvealueita.
- Valaistuksen avulla voidaan korostaa kulkureitin muutos- ja vaarakohtia.
- Kiiltävät pinnat vaikeuttavat tilojen hahmottamista, jolloin on tärkeää valita ympäristön materiaalit niin, ettei valaistuksen kanssa ne aiheuta häikäisyä.

Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä

7

Kulkureitti

- Kulkureitit tulisivat olla johdonmukaisia, eikä niissä olisi tarpeettomia suunnanmuutoksia. Selkeiden käännoksien avulla kuurosokean on helpompi säilyttää suunta.
- Kulkureitin rajoittuminen selvästi poikkeavan tuntuiseen pintaan helpottaa suuntautumista ja kulkureitin hahmottamista. Poikkeavia pintamateriaaleja voivat olla esimerkiksi mukulakivi-, sora- tai nurmikko -vyöhyke. Kulkureitin reunoina voivat olla kiveys, istutukset, korotettu reunus yksinään tai istutusten kanssa noin 600 mm tai kaide.
- Kulkureittien havaittavuutta voidaan parantaa esimerkiksi kulkureittiä rajaavin pensain tai rakenteellisesti ratkaisujen avulla kuten kalusteiden sijoituksella tai korotetuilla kukkapenkeillä. Nämä eivät saa kaventaa kulkureittiä tai aiheuttaa kompastumisvaaraa. Kukkapenkien ja muurien korkeuden on oltava vähintään 600 mm, jotta ne eivät aiheuta kompastumisvaaraa.

Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä

Ohjaus- ja huomiomerkinnät

- Kulkureittien maanpinnoilla olevat ohjaus- ja huomiomerkinnät osoittavat kulkureittien aloitus- ja päättymiskohdat sekä haarautumis-, käännös- ja risteyskohdat.
- Kulkureitit tulisivat olla selkeitä ja johdonmukaisia, eikä niissä olisi tarpeettomia suunnanmuutoksia.
- Ohjaus- ja huomioaluemerkintöjen tulee erottua selvästi muusta maanpinnasta tuntoaistin tai tummuuskontrastin avulla.
- Ohjaavat tuntoon ja näköön perustuvat merkinnät tulisivat olla vähintään 200 mm leveitä, mutta leveyden suosituksena on 300 mm. Ohjaavina merkintöinä voidaan käyttää nupu- tai noppakiviä, lohkopintaista graniittilaattaa tai opaslaattoja. Ulkona opaslaattojen käyttö edellyttää yleensä katettua tai sulana pidettävää kulkureittiä. Lämmittämättömillä alueilla ohjaavina raitoina käytetään nupu- ja noppakiviä, jotka kestävät talvikunnossapitoa.
- Huomioaluemerkintöjä käytetään myös portaissa, jolloin ylä- ja alaosaan tulee asentaa tuntoon perustuva varoitusalue koko portaan leveydelle kertomaan sen alkamisesta ja loppumisesta. Varoitusalueen syvyys on oltava vähintään 600mm, mutta portaiden ollessa kulkuväylän jatkeena, on varoitusalueen syvyyden oltava vähintään 1200mm. Varoitusalueiden on erotuttava maanpinnasta ja muista tuntoon perustuvista ohjaavista kulkuväylistä.
- Portaiden askelmien etureunassa tulee olla tummuuskontrastiraita, jonka leveyden on oltava vähintään 30mm sekä sen kontrastiarvon suosituksena on 30%

Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä

Opastus

Tunto- ja kuuloaistiin perustuvia ulkona käytettyjä opasteita ovat erilaiset kohokartat, sanakartat, äänimajakat ja käsijohdeopasteet.

- Kohokarttojen avulla välitetään maantieteellistä ja avaruudellista tietoa tunto- ja näköaistin avulla. Parhaiten ympäristöstä saadaan kokonaiskuva, kun käytetään selkeitä tunto- ja värikontrasteja sekä piste- ja normaalikirjoitusta tai ääniselostusta.
- Kirjoitus ja ääniselostus voidaan toteuttaa sanallisena kuvailuna eli sanakarttana ympäristöstä tai reitistä, joka sisältää tietoa mm. ympäristön maamerkeistä (myös äänet ja tuoksut), vaaran paikoista, käännöskohdista ja esteettömyysratkaisuista.
- Äänimajakka on ohjaava ääniopaste, joka tuottaa äänisignaalia ja sijoitetaan esimerkiksi opasteisiin. Opasteen ääni tulee olla selkeä, ettei se häviä liian suuren tai vaimean äänen heijastumiseen, häiriöääniin tai taustahälinän sekaan.
- Käsijohdeopaste sijoitetaan portaikon tai luiskan ylä- ja alapään käsijohteeseen kummallekin puolelle, jossa tieto annetaan pistekirjoituksella ja tarvittaessa myös kohokirjoituksella.

Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä

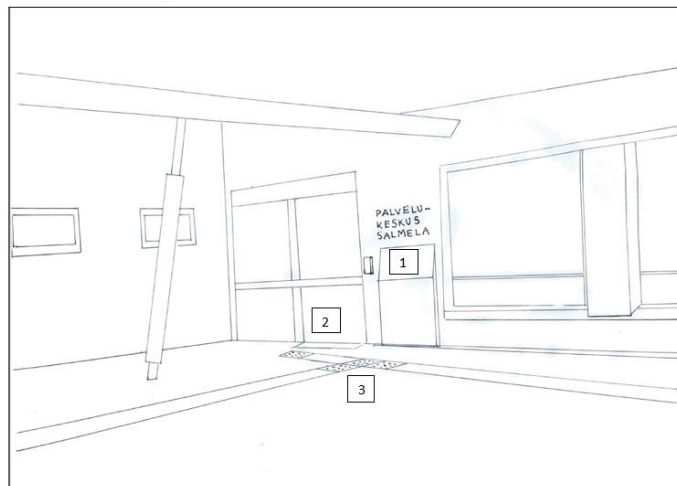
10

Palvelukeskus Salmelan pihamuutokset
Kehitysideat esteettömyydelle

Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä

11

Sisäänkäynti

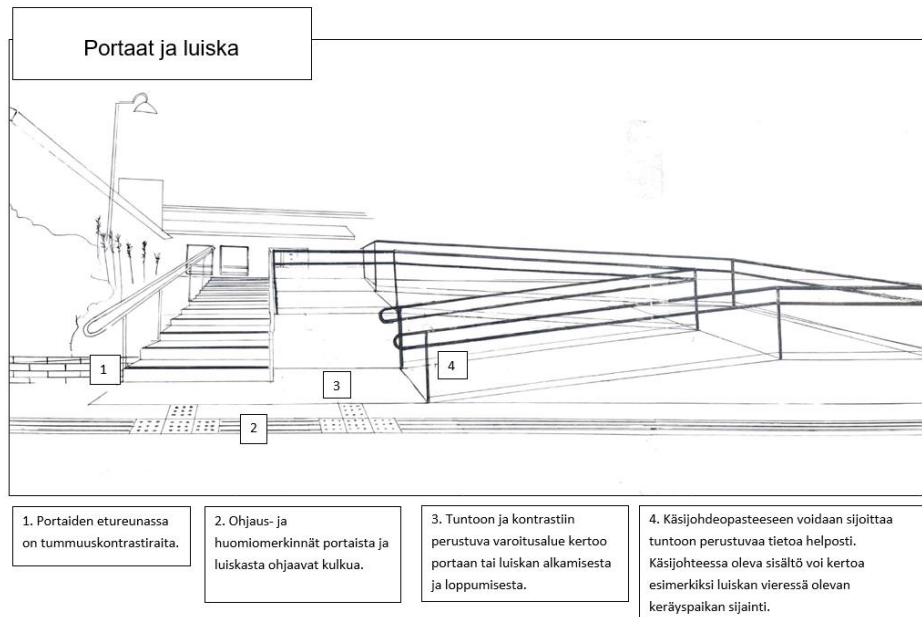
1. Pääsisäänkäynnin yhteydessä kohokartta pihaympäristöstä, jossa sanallinen kuvailu piste- ja normaalikirjoituksena.

2. Kulkureitin aloituskohta sisäänkäynniltä merkittynä huomiolaatalla.

3. Ohjaus- ja huomiomerkinnät etuovelta johtavat etupihan portaisiin ja luiskaan sekä oikealle sivupihalle.

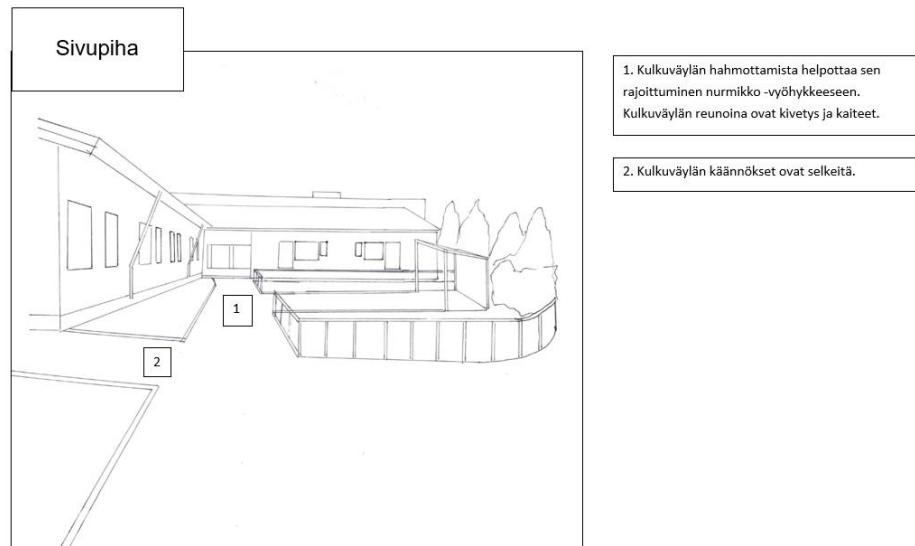
Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä

12

Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä

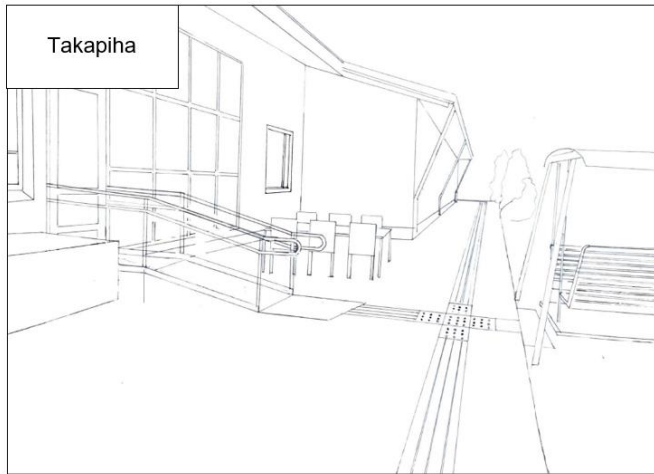
13

Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä

14

Takapiha

1. Taktiilipasteet risteyskohdassa erottuvat tunto- ja tummuuskontrastiltaan. Materiaalina on käytetty huomio- ja ohjaavia laattoja.

2. Kulkuväylä rajoittuu nurmikko-vyöhykkeeseen.

3. Luiskassa tulee olla tasanne ennen oven aukeamista.

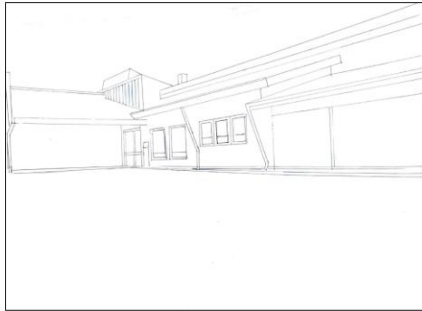
Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä

15

Asukkaiden toiveet ja muutosehdotukset

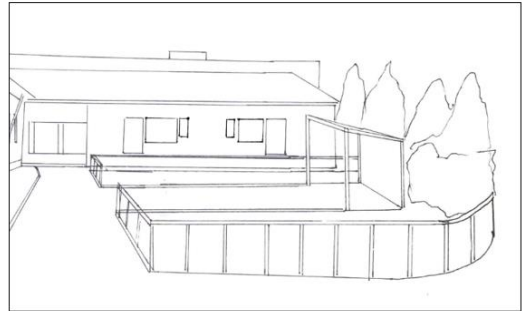
Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä

16

Huolto- ja muun liikenteen toimivuuden kannalta etupihan keskellä oleva kukkapenkki on poistettu.

Asukkaat eivät olleet käyttäneet sitä sen sijainnin takia. Korotettu kukkapenkki olisi parempi sijoittaa talon vierustaan tai kulkureitin rinnalle.

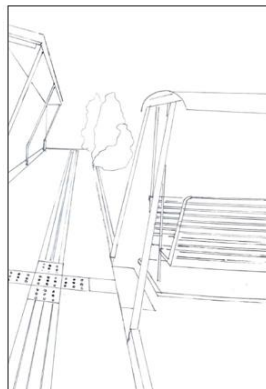
Katos suojaa auringon paisteelta ja kuumuudelta.

Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä

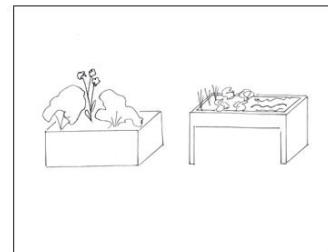
17

Asukkaiden toivoivat puutarharyhmää, johon mahtuu enemmän kuin neljä henkilöä.

Asukkaiden toivoivat vastakkain istuttavaa puutarhakeinua.

Korotetulla kasvipenkillä puutarhatyöt ovat mahdollisia kaikille käyttäjäryhmille.

Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä

Lopuksi

|

Opas on tehty Turun ammattikorkeakoulun toimintaterapeutti koulutusohjelman tuotoksena keväällä 2020.

Opinnäytetyön nimi: ”Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä” -opas. Tekijänä: Jenni Tyni

Oppaan painamisesta ja julkaisusta vastaa toimeksiantaja.

KUUROJEN PALVELUSÄÄTIÖ sr
DÖVAS SERVICESTIFTELSE sr

Esteettömyys kuurosokean henkilön ulkoympäristössä